

Roser Cardús

LA TOLERÀNCIA

Edició d'A. Munné-Jordà

LA TOLERÀNCIA

Col·lecció NITROS MÍNIMA

«La tolerància», relat inèdit.

Edició digital: novembre de 2020

© d'aquesta edició: El Biblionauta
© del text: hereus de Roser Cardús
© de l'edició: Antoni Munné-Jordà, 2020

Maquetació i disseny: El Biblionauta

ELBIBLIONAUTA
www.elbiblionauta.com
info@elbiblionauta.com

Aquest conte és una edició no venal per als subscriptors de l'associació cultural elbiblionauta.com. Res t'impedeix tornar a vendre'l ni compartir-lo amb altres persones, és clar, i no podem fer res per evitar-ho. No obstant això, si t'ha agradat i creus que val la pena, recomana als teus amics que el comprin. Al cap i a la fi, no és que tingui un preu exageradament alt, oi?

La tolerància

—Tot a punt, senyoreta Martínez?

—Sí, senyor professor.

El professor ho comprova atentament. Matrassos, fogó d'alcohol, provetes graduades. I set o vuit flascons etiquetats.

—Els indicadors?

—Aquí, senyor professor.

La senyoreta Martínez, auxiliar de càtedra, és una noia eficient, tranquil·la i de poques paraules. El professor sap que se'n pot refiar. Mou el cap amb gest aprovatori. Després, consulta el rellotge.

—Digui al bidell que ja és hora. Que els faci entrar.

Mentre s'espera, el professor gira els ulls cap als finestrals de l'esquerra. Són oberts de bat a bat, perquè la primavera és avançada i ha començat la calor. El verd tendre d'unes acàcies aguanta un cel escandalosament blau. Se senten remors apagades: unes veus, un tramvia que passa, la música d'una ràdio... Remors que venen de lluny, de l'altra banda de la paret del jardí. El professor s'adona que està sol i que l'envolta una pau agradable. Voldria que aquest moment es prolongués.

Però el bidell ha obert la porta de l'aula.

Crits, corredisses, empentes. El professor s'ajusta les ulleres i mira els alumnes que entren, resignat.

—Ja hi som. La invasió dels bàrbars.

Cada dia pensa el mateix. Sense malícia, això sí, només amb un punt d'ironia.

Els alumnes s'enfilen per la graonada, es distribueixen pels bancs. No paren d'enraonar, d'interpel·lar-se, de riure. El professor els deixa fer. Sap tenir paciència. «La joventut és així...»

Finalment, tots estan asseguts. El professor es decideix a reclamar silenci.

La senyoreta Martínez torna a aparèixer per la porteta del laboratori. S'ha posat una bata blanca. El blanc l'afavoreix i ella ho sap. Somriu una mica, sense mirar ningú. La senyoreta Martínez té vint-i-set anys. És rossa i força bonica.

El professor pren un qüestionari de damunt la taula. Diu, a mitja veu:

—El tema d'avui, senyoreta?

—El crom i els seus compostos, senyor professor.

—Ah, sí... Efectivament. El crom.

No n'estava ben cert. Sovint li passa. Però l'auxiliar no s'equivoca mai. El professor, en el fons, enveja una mica aquella seguretat.

Posa les dues mans planes damunt la taula i s'hi repenja uns moments. S'escura la gola. Mira els alumnes per damunt de les ulleres. Comença:

—El crom és un element del sisè grup, família A, del sistema periòdic.

El brogit dels bancs s'atenua. La majoria dels alumnes escolta les paraules del professor. Alguns fan córrer la ploma sobre el quadern dels apunts.

—La paraula crom ve del grec *chroma*, que significa color...

Al cinquè banc, un xicot cellajunt i una noia bruna parlen sense parar, el cap inclinat. El professor se'ls mira, amb insistència. De què deuen parlar...? Sigui del que sigui, no hi ha dubte que els interessa més que la química. El professor es pregunta, encuriós, si mai arribaran a esgotar el tema. Sembla que no. L'inacabable diàleg dura des de principi de curs. El professor pensa en els exàmens propers. Li serà molt difícil d'aprovar la parella. I li sap greu. Ell és un home tolerant. Però hi ha casos...

Ha interromput l'explicació i no treu els ulls dels qui parlen. Ara llur xiuxiueig és més audible. Tota la classe en pes observa la parella del cinquè banc, que no s'adona de res. Fins que se sent la veu del professor, ponderada i una mica burleta.

—Senyor Xandri, senyoreta Lledó... —Els dos interpel·lats semblen caure dels núvols—. Si els destorbo per a conversar, es poden traslladar a l'últim banc.

Tota la classeriu. La senyoreta Lledó, molt sufocada, es mira les puntes dels dits. El seu company obre el llibre i fa veure que cerca quelcom.

El professor reprèn el seu discurs, mentre s'apaguen les últimes rialles.

—Dèiem que el crom és un metall bivalent...

Es gira a la pissarra i dibuixa, esquemàticament, l'estructura de l'àtom de crom.

—Com poden veure, senyors, el crom té dos electrons a l'òrbita externa...

La lliçó avança de pressa, sense entrebancs. Estat natural, preparació, propietats... Una lliçó de tantes, sense res remarcable. El professor l'explica sense entusiasme, arrossegant les paraules. Unes passes enllà, la senyoreta Martínez manté una actitud deferent, les mans a les butxaques de la bata blanca, mentre espera el moment d'intervenir. El professor té el costum d'il·lustrar la teoria amb alguns experiments senzills. Llavors ella l'ajudarà, amb l'habitual eficiència. Mentrestant fa veure que escolta i s'esforça per no badallar.

—L'hidròxid cròmic és un compost amfòter...

La senyoreta Martínez arrufa el nas. No li agrada la paraula «amfòter». La troba poc elegant. El professor la repeteix encara un parell de vegades més.

—Dona un precipitat blau, gelatinós. Ara ho veuran. Senyoreta...

La noia pren un matràs, tria uns flascons. Ho posa tot davant el professor. Ell manipula. Va amb compte. Sap que els experiments li fallen sovint. Els alumnes ho saben també i somriuen amb condescendència.

El precipitat blau apareix en el moment previst. El professor el contempla a contrallum i el mostra als alumnes amb un gest de prestidigitador.

—El clorhídric, senyoreta Martínez...

Ara obté una dissolució verda. Després, uns cristalls blavosos, que es transformen en un líquid violeta. El professor barreja reactius, agita,

filtra, decanta... Avui tot li surt bé. No li falla res. De tant en tant, es gira a la pissarra per tal d'escriure-hi una fórmula.

—Com poden veure, senyors, aquestes reaccions són espectaculars. Ara, per l'acció de la calor, tindrem altra vegada una dissolució verda.

La senyoreta Martínez ha encès el fogonet d'alcohol. El professor apropa el matràs a la flama, però el canvi de color no es produeix. Qui sap per què. El professor, en el fons, no se n'estranya. L'estrany, per a ell, és que els fenòmens s'ajustin a un pla previst. Ell no creu —no ha cregut mai— que les lleis siguin infal·libles.

Però els alumnes opinen altrament. En llurs esguards hi ha una ironia inequívoca. El professor mou el cap. Sap el que pensen. I voldria donar-los una lliçó.

—Senyors... El petit fracàs que tots acabem d'observar em servirà per a parlar-los de la necessitat de la tolerància.

Fa una pausa, com si triés les paraules que ha de dir.

—Una mentalitat rígida, senyors, no serà mai una mentalitat científica. Vostès estan convençuts, perquè així els ho han ensenyat, que una certa causa ha de produir, necessàriament, un cert efecte. I no és així.

El professor s'ha animat. Es veu ben clar que el tema l'interessa. Camina amb les mans al darrere, a poc a poc, paral·lelament a la taula. Està tan abstret que, amb una mica més, topa amb la senyoreta Martínez. Sort que ella s'ha pogut enretirar a temps.

El professor segueix el fil d'una idea. S'esforça per expressar-se amb claredat.

—Tots els fenòmens tenen les seves lleis. Aquestes lleis s'han establert d'una manera empírica. L'home observa i veu que cent, dues-centes, un miler de vegades, un fet determinat es produeix d'una determinada manera. I n'indueix una llei.

Ara el professor parla seguit, sense pauses. Ha deixat d'anar amunt i avall.

—Jo, per exemple, prenc aquest matràs —agafa un matràs buit de damunt la taula i l'alça, perquè els alumnes el vegin bé—. Si el deixo anar, què passa? Segurament caurà. Si ho faig mil vegades, i mil vegades cau, puc induir que el matràs ha de caure sempre?

Es fa un silenci expectant. Un xicot escarransit, pigallat, es decanta cap al seu veí i li murmura a l'orella alguna cosa. L'altre riu. El professor interroga:

—Es pot saber què ha dit, senyor Oliver?

El xicot pigallat queda un xic sorprès. Quequeja.

—Jo... Res, senyor professor.

El professor s'adreça al del costat.

—Potser ens ho dirà vostè, senyor Garcia.

—Preguntava... si es feia sempre amb el mateix matràs o amb mil matrassos diferents.

—La pregunta és sobrera, senyor Oliver. Vostè sap que una característica dels matrassos és la fragilitat. Però, no es cregui, fins això és discutible.

S'adreça de bell nou a tota la classe.

—El que jo volia dir, senyors, és que no és pas fatal que el matràs caigui. Caurà cent vegades, mil, àdhuc un milió. O potser un milió de milions. Però una vegada entre tantes pot succeir que, en lloc de caure, s'enfilí o es quedi immòbil. Una entre tantes, comprenen? No hi ha res, en principi, que s'hi oposi. Totes les lleis poden tenir una excepció.

La mà dreta del professor encara aguanta el matràs de coll llarg i panxa rodona. Els alumnes se'l miren, divertits. Algú diu, amb falsa innocència.

—Provem-ho, senyor professor?

Per un moment, el professor se'n sent temptat. Però es domina. Abaixa la mà i deixa el matràs, amb cura, damunt la taula. Mou el cap, una mica confús.

—És una qüestió de probabilitats. I les probabilitats, en aquest cas, són mínimes. Mínimes, no pas nul·les, senyors. Els prego que ho tinguin present. Això és tot. Es poden retirar.

Encara falten quatre o cinc minuts per a l'hora de sortida. Però el professor ha trobat, segurament, que ja no li calia dir res més. S'està dret, pensarós, darrere la taula, mentre els alumnes s'aixequen amb el soroll de costum. La senyoreta Martínez comença a recollir els flascons, les provetes, el fogó d'alcohol. Va i ve, ràpidament, de l'aula al laboratori. Només li falta endur-se'n l'últim matràs. El professor l'ha deixat una mica lluny. La senyoreta Martínez pensa que no és correcte allargar el

braç per davant del professor. Discretament, li passa per darrere i frega la pissarra amb la bata blanca. Per sort, el guix no embruta, que si no... La senyoreta Martínez sempre va impecable. No pot sofrir una taca al damunt.

Ara és a la dreta del professor. Avança la mà cap al matràs. Ell l'atura.

—No, deixi... No se l'emporti.

—Com vulgui, senyor professor.

—Fins demà, senyoreta Martínez.

La senyoreta Martínez, un xic perplexa, desapareix per la porta del laboratori. El professor es queda sol. Una guspira li dansa al fons dels ulls, darrere els vidres clars de les ulleres. No, ell no creu en la fatalitat. Ell sap que tot és possible, que l'imprevist existeix. Que la llei pot deixar de complir-se.

—Sí —mormola en veu alta—. Per què no?

Pren el matràs amb dos dits i l'aixeca enlaire. Tan enlaire com pot. El manté així, bo i mirant-se'l, uns breus instants. De sobte, sense apartar-ne l'esguard, el deixa anar.

Ingràvid, transparent, lleuger com una grossa bombolla de sabó, el matràs resta un moment quiet i després comença a enfilejar-se. Puja a poc a poc però sense interrupció. La trajectòria no és exactament vertical, sinó esbiaixada. El professor calcula que, més o menys, la desviació és de quaranta-cinc graus. El matràs es decanta cap a l'esquerra, cap al rectangle blavíssim del finestral.

L'esguard del professor el va seguint, amb una creixent i astorada fascinació. L'home sent que caldria fer quelcom, cercar algú que testifiqués l'esdeveniment. Si els alumnes fossin aquí... Crida:

—Senyoreta Martínez!

La veu li ha sortit ronca, tremolosa. Repeteix:

—Senyoreta Martínez!

No ve ningú. La senyoreta Martínez ja deu ser fora. Altrament, l'hauria sentit, des del laboratori.

—Quina llàstima, senyor, quina llàstima! Una vegada entre milions... I estic sol!

Mira amb angoixa el matràs, que ha arribat arran de finestra i brilla, irisat, contra el cel color turquesa. Ha pujat tant que, en travessar

el finestral, ha semblat que anés a topar amb el bastiment. Però no, s'ha balancejat una mica, com un globus a l'impuls de l'aire, i ha continuat pujant lentament, enllà de la finestra, espai amunt, fins que els ulls fatigats del professor ja no l'han pogut seguir.

El professor abaixa el cap, intenta fixar l'esguard en la taula buida i parpelleja repetidament. Està enlluernat. Repeteix:

—Una vegada entre milions. O qui sap si entre milions de milions... I jo ho he vist.

A la lliçó de l'endemà, podria parlar de la llei de la gravetat. «La llei de la gravetat, senyors? Una enredada, res més que una enredada!» Ho podria dir, no és cert? Però no ho farà. Sap que no se'l creurien. I potser és millor. Els alumnes foren capaços de desmoralitzar-se. Són joves, encara. Ell, no. I només ell ho ha vist...

Roser Cardús

Barcelona, 1 de setembre de 1921 — 10 de novembre de 1974. Va ser novel·lista i traductora. Durant la guerra civil espanyola, el periodista i editor Josep Janés i Olivé va encarregar a una jove Roser Cardús, de divuit anys, la traducció al català de *Flush* de Virginia Woolf (1933). El 1945 va contraure matrimoni amb Antoni Solans i Ferré, company d'universitat amb el qual va tenir cinc fills.

És molt conegut el seu treball de recopilació de contes infantils *El príncep bandoler* (1958). Va publicar el llibre de contes *La noia del rostre canviant* (1960), i el 1962 va guanyar el IX Concurs de contes literaris de l'Associació "Comtal" amb el relat "La subhasta", publicat en el recull *Els millors contes del Premi "Comtal"* (1963).

Roser Cardús va morir a la primerenca edat de cinquanta-quatre anys, de manera que alguns dels seus textos literaris s'han publicat de manera pòstuma, gràcies a la tasca del seu marit. És el cas de "La droga", publicat a la revista *El Pont* (núm. 88) el 1982 i, més tard, a *Narracions de ciència-ficció. Antologia* (1985) d'A Munné-Jordà i *Els altres mons de la literatura catalana. Antologia de narrativa fantàstica i especulativa* (2004) de Víctor Martínez-Gil.

El relat "La tolerància", si bé fou lliurat fa anys a l'Antoni Munné-Jordà pel seu marit, en canvi ha romàs inèdit fins avui.

Col·lecció NITROS ^{MÍNIMA}

Totes les publicacions

1. «El codi de la No-llei», de Frederic Pujulà.
2. «La vetlla dels morts», de Joaquim Ruyra.
3. «La vedellada de míster Bigmoney», de Pere Verdaguer.
4. «Història d'un àtom», de Joaquim Cusí.
5. «La tolerància», de Roser Cardús.